

T i l l   G r u n d l a g s u t s k o t t e t .

Sedan utskottet av undertecknade anhållit om utlåtande beträffande Regeringens propositition angående självstyrelselag för Åland (1946 Rd. prop. n:o 100) få vi härmed vördsamt anföra följande:

Stadganden av grundlagsnatur angående självstyrelse för landskapet Åland och angående dess befolkning ingår för närvarande i trenne lagar, nämligen i lagen den 6 maj 1920 om självstyrelse för Åland, lagen den 11 augusti 1922 innehållande särskilda stadganden rörande landskapet Ålands befolkningen (den s.k. garantilagen) och lagen den 1 april 1938 om utövande av lösningsrätt vid försäljning av fastighet i landskapet Åland. Regeringen har i ifrågavarande proposition föreslagit, att de tvenne förstnämnda lagarna skulle sammanslås till en enhetlig självstyrelselag för Åland, och de båda oförmälda lagarna skulle alltså i anledning av, att den nya lagen stiftades, komma att upphävas. Det i propositionen ingående lagförslaget innehåller väsentliga ändringar av ifrågavarande lagar.

S J Ä L V S T Y R E L S E L A G   F Ö R   Å L A N D .

1 kap.

Allmänna stadganden.

Genom stadgandena i detta kapitel föreslås införande på Åland av en särskild "åländsk hembygdsrätt" (3 §), av vars förvärvande det berodde, huruvida vederbörande person hänfördes till inbyggarna i landskapet Åland. Förvärvandet av hembygdsrätt hade dessutom den betydelsen, att endast den, som åtnjuter hembygdsrätt, tillkomme kommunal rösträtt och rösträtt vid val till landstinget ävensom rätt att utan sådan inskränkning, som i 5 § sägs, förvärva och besitta fastighet, belägen inom landskapet Åland samt rätt att inom landskapet utöva öppen näring (4 §). Förvärvandet av hembygdsrätt vore slutligen en förutsättning för att utöva enskild person tillkommande lösningsrätt, då fastighet belägen inom landskapet, överlåtits till någon, som icke åtnjuter hembygdsrätt.

Stadgandena om hembygdsrätt ingå icke i nu gällande självstyrelselag och ej heller i garantilagen. Landskapets befolkning definieras i självstyrelselagens 2 § genom uttalandet, att därtill hänföras de, vilka äro mantalsskrivna i någon kommun inom landskapet. I garantilagen åter tillmätes visserligen, vad beträffar förvärvandet av kommunal rösträtt och rösträtt vid val till landstinget, bosättning inom landskapet under lång tid den betydelsen, att sagda rätt förvärvas först sedan vederbörande person under fem år haft sitt laga bo och hemvist inom landskapet ( 3 §),

men särskild åländsk hembygdsrätt anses icke på grund av denna långvariga bosättning uppkomma. Vad beträffar rätten att inlösa i landskapet försäld fastighet, nämndes icke i garantilagen i dess ursprungliga form som förutsättning för enskild person tillkommande lösningsrätt annat än, att köparen av fastigheten icke hade laga bo och hemvist inom landskapet samt att den, som ville lösa till sig fastigheten, skulle hava sådant hemvist (5 §). Men medelst lagen av den 1 september 1939 har denna punkt i garantilagen ändrats i konformitet med stadgandet i 3 § i samma lag sålunda, att endast sådan person, som under minst fem års tid oavbrutet haft laga bo och hemvist inom landskapet, kan hava för inlösen tryggt fång och att på motsvarande sätt endast person, som uppfyller sagda förutsättning, kan hava lösningsanspråk. Däremot ingår icke i gällande lagstiftning stadgande därom, att också rätt till fastighetsbesittning samt att utöva öppen näring inom landskapet vore beroende av, att vederbörande person under fastställd längre tid bott inom landskapet.

Enligt lagförslagens 3 § skulle till inbyggare i landskapet Åland hänföras de, som blivit eller lagligen bort bliva mantalsskrivna i någon av landskapets kommuner och vilka under minst fem år oavbrutet där haft sitt egentliga bo och hemvist. I lagförslaget omnämnes icke att hembygdsrätt kunde förvärfvas endast av finsk medborgare, ehuru detta uppenbart avsetts. Då mantalsskrivning berör också utlänningar, är hänvisningen till, att vederbörande person skall vara mantalsskriven inom landskapet, tillräckligt att avgöra frågan. Därför borde paragrafens början ändras så, att den hade följande lydelse: "Till inbyggare i landskapet Åland hänföras de finska medborgare, vilka \_ \_ \_ \_ \_".

De, vilka vid lagens ikraftträdande bott fem år inom landskapet, förvärvade omedelbart hembygdsrätt på den grund att de fyllt denna bosättningsförutsättning. I ett annat läge befunne sig de, vilka icke vid lagens ikraftträdande bott fem år inom landskapet eller vilka först efter lagens ikraftträdande inflyttade till landskapet. De kunde erhålla hembygdsrätt blott om detta på anhållan prövades kunna beviljas och härvid kunde hembygdsrätt beviljas även den, som bott inom landskapet kortare tid än fem år.

Med hänsyn till de vidsträckta begränsningar av rättskapacitet och handlingsfrihet, vilka komme att vidlåda sådan på Åland bosatt person, som saknade hembygdsrätt, förefaller det särdeles oskäligt, att finsk medborgare, som före lagens ikraftträdande inflyttat till landskapet, men som icke därförinnan bott fulla fem år inom landskapet, kunde förvägras hembygdsrätt. Följden av en sådan vägran vore, att han ginge förlustig sin rätt att inom landskapet utöva öppen näring samt rätten att besitta fastighet, ehuru dessa rättigheter för honom lagligen uppkommit.

Det syntes naturligt, att alla de, vilka vid lagens ikraftträdande bo på Åland, kunde förvärva hembygdsrätt omedelbart på grund av den objektiva omständighet, att bosättningsförutsättningen för deras del uppfylles.

Vad åter de finska medborgare angår, vilka efter lagens ikraftträdande inflytta till landskapet, bör märkas, att om de icke ens efter att under fem år oavbrutet hava varit där bosatta kunde erhålla säkerhet beträffande förvärvandet av hembygdsrätt, en dylik anordning i själva verket innebure en så väsentlig begränsning av finsk medborgare i regeringsformen tillförsäkrad rätt att i riket välja boningsort, att denna medborgerliga grundrättighet, om vilken också enligt lagförslagets 11 § stadgandena i rikets grundlag fortfarande komme att gälla, beträffande en del av riket bleve ifrågasatt. Lagförslagets stadganden om hembygdsrätt stå alltså i denna del i strid med regeringsformen ävensom med lagförslagets senare stadganden, vilka hänvisa till regeringsformens bestämmelser och genom vilka man avser att bevara finska medborgares grundrättigheter okränkta. Motsättningen minskades, om förvärvandet av åländsk hembygdsrätt med tillämpning av de principer, som i garantilagen omfattas i fråga om förvärvande av kommunal rästrätt och lösningrätt, gjordes beroende utelsutande av förenämnda bosättningsförutsättningar och försvunne helt, om medborgarnas allmänna handlingsfrihet icke begränsades så kännbart som man gjort i lagförslaget.

Om barns och makas hembygdsrätt ingår närmare stadganden i 3 § 3-5 mom.

Enligt 3 momentet tillkomme inom äktenskap fött barn "på grund av födsel" hembygdsrätt, om antingen fadern eller modern åtnjuter sådan rätt, och utom äktenskap fött barn åter, om modern åtnjuter hembygdsrätt. Då detta stadgande angår endast hembygdsrätt på grund av födsel kunde det tillämpas blott på de fall då barnets fader eller moder vid barnets födelse åtnjuter hembygdsrätt. I lagförslaget ingår icke stadgande om huru inom äktenskapet fött barn som fötts förrän någondera av dess föräldrar förvärvat hembygdsrätt, kunde förvärva sådan rättighet. Det vore naturligt, att ett dylikt barn, om det bor inom landskapet under sin faders eller moders vård och icke fyllt tjugooett år, utan vidare bleve delaktigt av sin faders eller moders hembygdsrätt (jmf. lagen om förvärvande och förlust av finskt medborgerskap 9.5. 1941, 8 §). Under motsvarande förutsättningar borde utom äktenskapet fött barn bliva delaktigt av moderns hembygdsrätt.

I lagförslaget har beträffande utom äktenskapet fött barn beaktats endast det fall, att kvinna, som vigs vid ålänning, vid äktenskapets ingående haft av hennes man avlat barn, vilket på grund av föräldrarnas

äktenskap erhållit inom äktenskap fött barns ställning. Ett sådant barn erhöles utan vidare sina föräldrars hembygdsrätt (4 mom). Ett särskilt stadgande om detta fall torde bliva onödigt, om ovannämnda kompletterande stadganden fogas till lagen. Med hänsyn till, att barn, som avlats utom äktenskap, enligt 6 § i lagen angående införande av äktenskapslagen, om dess föräldrar sedermera ingå äktenskap med varandra, har samma ställning, som inom äktenskapet fött barn, kunde nämligen stadgandena om inom äktenskap fött barns hembygdsrätt utan vidare utsträckas också till dylika s.k. legitimerade barn.

Enligt 5 momentet gällde 3 och 4 momentets stadganden endast inom landskapet bosatt ogift barn under tjugoett år. Detta stadgande blir obehövt för 4 momentets del, om ovannämnda kompletterande stadganden intagas i lagen. Vad åter beträffar de i 3 momentet avsedda fallen, bör märkas, att där enligt lagförslaget är fråga blott om sådan hembygdsrätt, som kan förvärfvas på grund av födsel. Då en sådan situation vid barnets födsel icke är möjlig, att barnet vore gift eller hade fyllt tjugoett år, kunde stadgandet hava endast den betydelsen, att barnet då det senare inginge äktenskap eller fyllde tjugoett år utan vidare ansåges gå sin hembygdsrätt förlustig. Huru det åter kunde förvärva hembygdsrätt framgår icke av stadgandet. Om avsikten är, att barn i dylikt fall borde jämföras med person, som efter lagens ikraftträdande inflyttat till landskapet, - och ett dylikt jämförande borde förmodligen ske då fader eller moder, av vilken barnet lånat sin hembygdsrätt, inflyttat till landskapet först efter lagens ikraftträdande - bleve följden den, att barn icke förvärfvade hembygdsrätt endast på den grund, att det bott inom landskapet under fem år, utan dess hembygdsrätt berodde på, huruvida man efter prövning kunde anse sig vara i stånd att bevilja sådan rätt. En dylik osäkerhet i barnets rättsliga ställning kunde på intet sätt försvaras. Det vore naturligt, att barnet, oberoende av att det inginge äktenskap eller uppnådde myndig ålder, fortsättningsvis finge behålla den hembygdsrätt, vilken det, då det var underställt sin faders eller moders vård, förvärfvat. Under sådana omständigheter borde ifrågasvarande moment - samtidigt som man i lagen gjorde ovannämnda kompletteringar - i sin helhet uteslutas ur lagen.

Enligt 4 momentet förvärvar kvinna, som ingår äktenskap med ålänning, hembygdsrätt på grund av äktenskapet. I lagförslaget ingå inga stadganden om, huruvida sålunda förvärfvad hembygdsrätt består för kvinna också i det fall, att mannen flyttar från landskapet eller kanske t.o.m. förlorar sitt finska medborgerskap eller äktenskapet upplöses genom dom. Huruvida kvinna bibehåller hembygdsrätt, oaktat den person, av vilken hon lånat hembygdsrätten, förlorat sin hembygdsrätt eller det rättsliga

band, till viket hembygdsrätten hänförde sig, blivit upplöst, äro frågor som sålunda bleve beroende av tolkning. Om bibehållandet av hembygdsrätten vore beroende av huruvida kvinna personligen fyllde förutsättningarna för förvärvande av hembygdsrätt, vore följden den, att kvinna, som efter den nya lagens ikraftträdande inflyttat till Åland för att där ingå äktenskap med ålänning, i nämnda fall kunde bibehålla sin genom äktenskapet förvärvade hembygdsrätt blott, försåvitt man ansåge sig kunna efter prövning bevilja henne sådan förmån, och för den händelse det icke beviljades henne, kunde hon på grund av de inskränkningar i handlingsfriheten, vilka föranledas av förlust av hembygdsrätt, bliva tvungen att flytta från landskapet, ehuru hon fortsättningsvis ville leva där och där erhålla sin utkomst. På det att dylika oskäligen följder måtte kunna undvikas, borde kvinna, oberoende av om mannen flyttar bort eller äktenskapet upplöses, få behålla den hembygdsrätt, som hon erhållit vid ingående av äktenskap, och den föreslagna lagen borde i detta hänseende förtydligas. Lämpligast torde detta gå för sig genom att 6 momentet skulle givas en sådan ordalydelse, att stadgandet uttryckligen skulle utvisa, att det utsträcker de där nämnda förutsättningarna för förlust av hembygdsrätten till såväl på grund av födsel som eljest förvärvad hembygdsrätt samt innehåller en uttömmande förteckning över grunderna för sagda rätts förlust.

Enligt 6 momentet skulle finsk medborgare, som antages till medborgare i främmande land eller bortflyttar från landskapet, förlora sin åländska hembygdsrätt. Enär, vad bortflyttandet beträffar, denna omständighet icke borde hava sagda verkan, såvida icke den bortflyttade fast bosätter sig på annan plats (jmf. 4 § i lagen 1. 9. 1939 om mantalsskrivning), borde stadgandet i denna punkt kompletteras.

Enligt 7 momentet skulle närmare bestämmelser angående beviljande och förlust av hembygdsrätt utfärdas genom landskapslag. Även om dylika bestämmelser reglera blott självstyrelselagens verkställighet, beröra de dock så nära finska medborgare i allmänhet tillkommande rättigheter, att det vore sakenligt att låta dem ingå i en rikslag, på ett sätt motsvarande det, på vilket man enligt lagförslaget skulle förfara beträffande de närmare stadgandena angående i 5 § omförmäld lösningsrätt (se 5 § 2 mom.).

I lagförslagets 4 § omnämnas de viktigaste av de inskränkningar av rättskapacitet och handlingsfrihet, vilka drabbade finsk medborgare för den händelse han icke åtnjöte åländsk hembygdsrätt. Enligt dessa inskränkningar saknade en finsk icke-åländsk medborgare 1) kommunal rösträtt och rösträtt vid val till landstinget inom landskapet Åland, 2) rätt att utan i 5 § stadgad begränsning förvärva och besitta fastighet inom landskapet samt 3) rätt att inom landskapet utöva öppen näring. Av dessa

inskränkningar motsvarar den under punkt 1) nämnda det, varom stadgande ingår i garantilagens 3 §. Vad beträffar den under punkt 2) nämnda inskränkningen bör beaktas, att enligt garantilagen inskränkningen berör endast försäljning av fastighet. Den sista eller 3) punkten är i förhållande till garantilagen helt ny.

I det följande skall närmare beröras de ovan under punkterna 2) och 3) nämnda inskränkningarna.

Inskränkning 2). Enligt lagförslagets 4 § tillkomme "endast den, som äger hembygdsrätt på Åland", "rätt att utan sådan inskränkning, som i 5 § sägs, förvärva och besitta fastighet, belägen inom landskapet". Det är icke klart huru detta stadgande skall tolkas. Då det i 5 §, vartill stadgandet hänvisar, icke är fråga om besittning av fastighet utan endast om förvärv av sådan, giver stadgandet anledning till en sådan tolkning, att det däri ingående uttrycket "utan sådan inskränkning, som i 5 § sägs" borde uppfattas som en bestämning blott till ordet "förvärva" och att uttrycket, vad beträffar det som där säges om rätten att "besitta" fastighet, sålunda innehölle en utsaga, som borde åtskiljas från denna hänvisning. Stadgandet innehölle, sålunda uppfattat, följande tvänne rättsregler: a) att endast inbyggare på Åland har rätt att utan sådan inskränkning som i 5 § sägs förvärva fastighet inom landskapet och b) att endast ålänning har rätt att besitta fastighet inom landskapet. Härvid vore rättsregeln angående besittning mera omfattande än rättsregeln angående förvärvande såtillvida, att i enlighet därmed andra än ålänningar överhuvud icke finge **b e s i t t a** fastighet inom landskapet, varemot deras rätt att **f ö r v ä r v a** fastighet vore begränsad endast i den mån sådant föranleddes av 5 §. Detta innebure, att ingen annan än ålänning på grund av legoavtal eller annat sådant fång, som icke nämnes i 5 §, kunde erhålla rätt att besitta fastighet på Åland.

En annan möjlighet att tolka sagda stadgande vore, att man däri tilllade ordet "besitta" blott osjälvständig betydelse genom att uppfatta det uteslutande som ett påpekande av, att ålänning, som har rätt att utan sådan inskränkning, som i 5 § sägs, förvärva fastighet inom landskapet, också har rätt att besitta den egendom han sålunda förvärvat. Då stadgandet härvid dock gäve uttryck blott för en sådan rättsnorm, som följde därav även i det fall, att ordet "besitta" ej alls intagits däri, är det föga troligt, att man vid avfattandet av stadgandet haft en sådan tolkning i tankarna.

Genom att tolka stadgandet i enlighet med det ovan framförda första alternativet blir man tvungen konstatera, att man genom stadgandet då i själva verket inskränkte den ekonomiska betydelsen även av sådana egendomsöverlåtelse, i avseende å vilka rätten att förvärva fastighet icke

inskränkts genom inlösningsstadganden. Då det i lagförslagets 5 § ingenting nämnts om familje- och arvsrättsliga fång, till vilka sistnämnda även testamentarisk arvsföljd hänföres, måste man anse, att på Åland belägen fast egendom, vilken annan än ålänning erhållit i arv eller på grund av giftorätt, icke kunde inlösas med stöd av sagda lagrum. Men då besittandet av egendomen dock vore förbjuden, kunde förvärvaren icke på det sätt han önskade utnyttja densamma. Huru han borde förfara med egendomen är visserligen icke i lagförslaget utsagt. Men man kunde knappast tänka sig att bringa lagen i verkställighet på annat sätt än genom att utfärda stadganden, genom vilka den, som saknade rätt att besitta fastighet, förpliktades att avstå därifrån genom att sälja den eller utgiva den på lega åt person, som är berättigad att besitta egendom.

En sådan reglering försatte dock ickeåländska finska medborgare i förhållande till ålänningar i ett sämre läge än det, i vilket enligt rikslag utlänning befinner sig i förhållande till inhemska medborgare (se lagen om utlänningars samt vissa sammanslutningars rätt att äga och besitta fast egendom och aktier, 28.7.1939 6 §) och dess genomförande vore svårt att försvara, synnerligast om samtidigt arvsrätt till annorstädes i riket befintlig fastighet bibehölles för ålänningar. Då även utländsk arvinge drabbades av inskränkning rörande utnyttjandet av ärvd fastighet, medförde regleringen även en ändring av stadgandena om utlänningens fastighetsarv (6 § i sagda lag och ÄB 15:2) och på den grund kunde finsk medborgares arvsrätt begränsas i de länder, i vilka utlänningens rätt att mottaga arv beror på reciprocitet.

Det synes sålunda vara tydligt, att man måste utesluta besittningen av ärvd fastighet ur verkningskretsen för inskränkingsstadgandet angående fastighets besittning. Besittningen av fastighet, som förvärvats på familjerättslig grund, kan i överensstämmelse härmed icke enligt vårt förmenande inskränkas på sätt i 4 § sägs. Vad sedan beträffar fast egendom, som upplåtits till nyttjande på grund av avtal eller annan rättshandling, torde det vara klart, att besittningen ej kan inskränkas i större utsträckning än 5 § giver vid handen. Om egendomen på grund av att i 5 § förbehållen lösningsrätt icke begagnas, förblir hos förvärvaren, borde denne givetvis också hava rätt att besitta den egendom han sålunda slutligt förvärvat. I en särställning stå de rättshandlingar, som berättiga till besittning, men vilka icke omnämnas i 5 §, alltså närmast legoavtalen. Om man finner det vara skäl att inskränka andra än ålänningars rätt att på lega mottaga fastighet på Åland, kunde man måhända följa de principer, vilka kommit till uttryck i lagstiftningen angående utlänningars rätt att förvärva och besitta fast egendom och bestämma att för andra än ålänningar ingående av legoavtal blott på kortare tid vore till-

låtet (såvitt fråga är om egentlig jordlega, ej huslega), för såvitt ej landskapsstyrelsen på ansökan giver tillstånd till att avtalet får ingås för längre tid.

Inskränkning 3). Rätt att utöva öppen näring inom landskapet tillkomme enligt 4 § endast den, som äger hembygdsrätt på Åland. Detta stadgande - som icke har någon motsvarighet i garantilagen - kommer indirekt att begränsa den rätt att fritt välja boningsort på rikets område, vilken rätt finsk medborgare tillförsäkras i regeringsformen. En följd därav vore också bl.a., att den som, utan att själv vara ålänning, ärvt en på Åland bosatt frände och ville fortsätta dennes rörelse, icke kunde förfara så, utan vore tvungen överlåta rörelsen för den händelse honom icke på särskild anhållan beviljades åländsk hembygdsrätt. Såvida stadgandet som sådant eller i begränsad form intages i lagen, vore det skäl att noggrannare precisera vad för slags form för utövande av näring man där avser, ty begreppet öppen näring förekommer icke som sådant inom näringslagstiftningen, utan det användes endast i den rättsvetenskapliga litteraturen för att beteckna s.k. anmälningskyldig näring. I lagförslaget torde öppen näring hava sistnämnda betydelse och uttrycket omfattade sålunda, om man följer 6 § i näringslagen, handel eller annan därmed likartad rörelse i öppen bod, kontor eller dylikt särskilt försäljningsställe, rederirörelse samt övriga näringsyrken, i vilka till affärsbiträden användas annan än make eller egna omyndiga efterkommande i rätt nedstigande led. Med näring avses i vår näringslagstiftning icke jordbruk eller annan s.k. urproduktion.

I anledning av ifrågavarande inskränkning bör ännu anmärkas, att till följd av densamma aktiebolag, andelslag eller andra dylika sammanslutningar icke, ehuru de sedan gammalt varit verksamma på Åland, kunde utöva öppen näring där, enär enligt 3 § åländsk hembygdsrätt kan tillkomma blott fysiska personer, som skola antecknas i mantalslängden. För att undvika dylika följder borde i lagen intagas ett särskilt stadgande om sammanslutningars hembygdsrätt på Åland.

Stadganden om inlösningsrätt, då fastighet på Åland överlåtits till någon, som icke åtnjuter åländsk hembygdsrätt, ingå i lagförslagets 5 §. Enligt denna äger, om överlåtelsen utgöres av köp, byte eller gåva, landskapet, den kommun, inom vilken fastigheten är belägen, samt enskild person, som innehar hembygdsrätt på Åland, rätt att inlösa fastigheten till ett pris, vilket i händelse överenskommelse icke ernås bestämmes av underrätten i enlighet med det vid tiden för fånget rådande prisläget. Avsikten med beviljande av lösningsrätt är att bevara fast egendom inom landskapet i befolkningens egen hand (jmf. folkförbundsrådets beslut 24.6.1921 punkt 3) eller med andra ord att förhindra sådan egen-



doms övergång från ålänning till person, som icke tillhör Ålands inbyggare.

Denna lagförslagetts avsikt framgår i paragrafen av, att man där förutsätter att fast egendom överlåtits till någon, som icke åtnjuter åländsk hembygdsrätt. Men lagförslagetts ordalydelse är dock icke fullt exakt, ty det nämnes icke uttryckligen, att fastighetsöverlåtaren, för att lösningsrätt skulle komma ifråga, skall vara inbyggare på Åland, utan blott, att mottagaren vid överlåtelsen är annan än ålänning. Tolkad i full överensstämmelse med sin ordalydelse kunde 5 § sålunda leda till, att också sådana överlåtelser, genom vilka icke-åländska arvingar till varandra överlåta fastighetsandelar som de ärvt på Åland, vore underkastade lösningsrätt. Detta vore dock oskäligt, emedan man därigenom icke i större utsträckning överför inom landskapet belägen fast egendom till person, som icke hör till Ålands inbyggare, än arvfallet redan giver vid handen, och tillåtande av lösningsrätt kunde dessutom tvinga arvingarna att på ett sätt, som strider mot sund ekonomi, behålla fastigheten som samfällid egendom eller splittra den i delar, som icke bleve självbestående. Det vore därför på sin plats att i paragrafen i enlighet med självstyrelselagens avsikt och anda uttryckligen uttala, att man där avser blott rättshandlingar, genom vilka äganderätt till inom landskapet belägen fastighet överlåtits av person, som åtnjuter åländsk hembygdsrätt, till annan, som icke åtnjuter dylik rätt.

Med avvikelse från garantilagen har lösningsrätten utsträckts att gälla även bytesavtal och gåva. Vad bytesavtal beträffar, bör märkas, att begagnande av lösningsrätt här icke kan motiveras med liknande skäl som då fråga är om köp. Byte och köp äro visserligen båda onerösa rättshandlingar. Men då vederlaget för den överlåtna fastigheten vid köp utgöres av penningar, gives vid byte en annan fastighet som vederlag. Om ålänning, som äger en fastighet inom landskapet, vill utbyta denna mot annan inom landskapet belägen fastighet, som äges av icke-ålänning, förändrar en dylik rättshandling egentligen icke äganderättsförhållandena beträffande fastigheter inom landskapet. Lösningsrätt borde därför icke i enlighet med sitt syfte kunna begagnas i ett dylikt fall. Vad åter beträffar sådant byte, genom vilket ålänning överlåter sin inom landskapet belägna fastighet i annan än ålännings ägo och som vederlag erhåller annorstädes i Finland belägen jord, åstadkommer en dylik rättshandling en överföring av äganderätten till den på Åland belägna fastigheten med den påföljd, att den jordegendom, som befinner sig i landskapets befolknings hand, minskas, och såtillvida råder alltså ett tillstånd, som utövandets av lösningsrätt enligt dess mening förutsätter. Skedde inlösen härvid enligt principer liknande dem, som tillämpas för inlösen av såld

fastighet, borde inlösen riktas mot den icke-ålämning, till vilken den inom landskapet belägna fastigheten överlåtits, och han borde alltså, såsom i 5 § 1 mom. säges, erhålla ett inlösningsvederlag, som motsvarade gängse pris, för den fastighet, från vilken han kommer att få avstå. Men huru ginge det då med den fastighet, vilken han i bytesavtalet överlätit till ålämningen? Finge denne behålla den, oaktat den andre kommer att till inlösaren förlora den fastighet han vid bytet erhållit? Svaret borde förmodligen bli ja. Men en sådan anordning kunde icke försvaras på något vis, emedan den ledde till att bytet i avseende å den ena avtalskontrahenten bleve bestående, medan åter den andre bleve tvungen att mottaga penningar i stället för den fastighet, som var avsedd för honom.

Med beaktande av det ovan sagda förstår man lätt, att i garantilagen rätt att begagna lösningsrätt icke beviljats, då fråga är om byte av fastigheter. Enligt vår uppfattning är det icke heller i framtida lagstiftning möjligt att avvika från denna ståndpunkt.

Då byte alltså icke i 5 § borde nämnas bland de inlösen underkastade överlåtelserna, uppkommer frågan, på vilket sätt överförande genom byte av ålämning tillhörig fastighet inom landskapet till person, som icke åtnjuter åländsk hembygdsrätt, kunde förhindras. Någon annan lösning är knappast tänkbar, än att det bestämmes, att uppgörande av byte av sagda slag göres beroende av landskapsstyrelsens tillstånd, såvitt den fastighet mot vilken fastigheten inom landskapet utbytes, är belägen anorstädes i Finland. Ett dylikt byte vore, om det skedde utan dylikt tillstånd, ogiltigt och någon inlösning komme icke i fråga. För såvitt ett dylikt stadgande intoges i lagen, vore det kanske lämpligast att placera det i samband med 4 §, om det i denna också upptages stadgande om uppgörande av jordlegokontrakt på längre tid med landskapsstyrelsens tillstånd, då den ena kontrahenten är annan än inbyggare på Åland.

I stadgandet omnämnes också gåva såsom en rättshandling, som är underkastad inlösen. Med hänsyn till, att rätt att förvärva egendom på grund av rättshandling, som gjorts för dödsfalls skull, icke är inskränkt av lösningsrätt, och var och en sålunda vore berättigad att fritt förvärva fast egendom på grund av testamente och uttryckligen också som legat, kan man ifrågasätta, huruvida det är skäl att försätta gåva, som skall träda i kraft i avseende å levande personer, i en särställning och alltså inskränka förvärvskapaciteten i sådant avseende. För övrigt borde uttrycket "gåva" uppenbarligen förstås så, att därmed avsåges blott egentlig gåva. Dock borde vid sidan om vanlig gåva bl.a. överlämnande av egendom till grundkapital för stiftelse, hänföras till stadgandets verkningsskrets. Däremot borde man icke betrakta överlåtelse, som innebär

förskott på arv, såsom där avsedd gåva, ty förvärvskapaciteten beträffande överlåtande av dylik egendom borde givetvis bedömas enligt samma principer, som de, vilka angå fång genom arv i allmänhet. Familjerättsliga gåvor åter skulle, om ett inskränkande stadgande rörande dem icke intoges i lagen, komma att falla inom stadgandets tillämpningsområde, och lösningsrätten berörde alltså bl.a. gåva, som trolovad givit sin trolovade för den händelse äktenskap komma att ingås (äktenskapslagen 45 §), då den trolovade icke är ålänning. I ett dylikt fall förvärvar gåvomottagaren visserligen i den stund, då gåvan definitivt träder i kraft, på grund av äktenskapet åländsk hembygdsrätt, men ordalydelsen av 5 § synes tyda på att mottagaren borde åtnjuta hembygdsrätt redan då rättshandlingen angående överlåtelsen företogs. För att undvika ett dylikt tolkningsresultat borde i lagen uttryckligen uttalas, att man där avser överlåtelse av fastighet till person, som, då äganderätten övergår till mottagaren, icke åtnjuter åländsk hembygdsrätt.

Med enskild person, som åtnjuter åländsk hembygdsrätt, har stadgandet såsom överlåtelsemottagare jämställt sådan sammanslutning, som ej har i stadgarna angiven hemort inom landskapet eller, även om hemorten är inom landskapet, icke under minst fem år utövat verksamhet på Åland. Då det, som ovan nämnts, icke i lagförslaget finnes någon allmän regel om sammanslutningars hembygdsrätt, har ett dylikt specialstadgande i saken intagits i ifrågavarande lagrum.

Vissa svårigheter möter att definiera den förvärvskapacitet, som sammanslutningar, då hembygdsrättssystem är rådande, med tanke på lösningsrätt borde beviljas. Å ena sidan borde man sträva till, att förverkligandet av principen, att jordegendom på Åland borde bibehållas i landskapets inbyggares hand, icke med begagnande av sammanslutningsform kunde förhindras, å andra sidan borde man vid uppställande av begränsningar ådagalägga återhållsamhet såtillvida, att man icke därigenom oskäligen försvårade grundande av sammanslutningar och deras verksamhet inom landskapet. Enligt lagförslaget skulle sammanslutningen icke besitta en förvärvskapacitet, som vore befriad från den begränsning lösningsrätten medför, om icke i stadgandena en ort på Åland angivits som hemort och om icke sammanslutningen under minst fem år utövat verksamhet på Åland. Den sistnämnda delen av detta begränsningsstadgande kan i praktiken leda till oskäligen resultat. Då sammanslutningen icke helt fritt kunde förvärva fast egendom inom landskapet, om den icke varit verksam där under fem års tid, komme detta otvivelaktigt att försvåra stiftandet av bostadsaktiebolag och andra sammanslutningar, avsedda att utöva verksamhet på Åland, enär sammanslutningens stiftare icke då - om tolkningsregler, vilka utbildats beträffande jordabalkens 1 kap.

2 §, analogt tillämpas. - hade möjlighet att helt fritt fatta beslut om att fast egendom insattes som apport i sammanslutningen eller, då fråga är om stiftelse, som dess grundkapital. Även om landskapet eller kommun icke ville begagna sin lösningsrätt på grund av dylik med köp och gåva jämförlig överlåtelse, kunde denna rätt begagnas av någon enskild person, som av ett eller annat skäl vill motsätta sig upprättandet av sammanslutningen. Det kunde synas skäligt, att sammanslutningens stiftare kunde utdvika en sådan osäkerhet t.ex. genom att av landskapsstyrelsen införskaffa tillstånd till sitt fång. I lagförslaget har en dylik möjlighet dock icke förutsatts. På motsvarande sätt borde en sammanslutning även hava möjlighet att beträffande de fång, som inträffa efter det dess verksamhet begynt, införskaffa tillstånd av sagda slag för att sålunda undgå de faror inlösningsförfarandet förorsakar.

I stadgandet nämnes som sammanslutning även "sammanslutning" ("konsortium"). I juridiskt språkbruk avses härmed i allmänhet ekonomiska sammanslutningar av tillfällig art och det finnes intet skäl att underkasta dessa sådana försvårande inskränkningar, vilka avse andra sammanslutningar. Om alla medlemmar i ett dylikt konsortium vore ålänningar, borde detta givetvis för sina medlemmars gemensamma räkning få förvärva fast egendom utan hinder av de begränsningar lösningsrätten föranleder. Under motsvarande förutsättningar borde bolagsmännen i öppet bolag eller rederibolag hava rätt att för bolagets räkning förvärva fast egendom. Och det är svårt att förstå, att man genom begagnande av lösningsrätt skulle tillåtas inskränka ett sådant kommanditbolags stiftande eller verksamhet, i vilket samtliga ansvariga bolagsmän äro ålänningar. Det vore skäl att pröva, huruvida dessa principer icke borde tillämpas också på aktiebolag, andelslag och föreningar såtillvida, att om i dylika sammanslutningar majoriteten av medlemmarna är ålänningar, sammanslutningarna hade av självstyrelselagens inskränkande stadganden oberoende rätt att förvärva fast egendom inom landskapet. I detta avseende borde man vidare beakta stiftelser, vilkas ändamål är att fullgöra allmännyttiga uppgifter på Åland. Den lösning man med tillämpning av dessa principer uppnådde vore säkerligen mera tilltalande än att ty sig till förenämnda koncessionssystem.

I varje fall borde man fästa särskild vikt vid sagda synpunkter för att undvika de även för ålänningarnas del oskäliga beslut, till vilka lagförslagets 5 § är ägnad att leda.

Ovan har det varit fråga om lösningsrättens materiella förutsättningar. Vad åter vidkommer förverkligandet av lösningsrätten, uttalas därom i 5 §, att löseskillingen, om överenskommelse icke ernås, bestämmes slutligt av underrätten i enlighet med det vid tiden för fångets rådande

prisläget. Med "det vid tiden för fångnet rådande prisläget" avses uppenbarligen prisläget vid tiden för överlåtelsen och icke det prisläge, som råder vid tiden för fång, som grundar sig på inlösen. I fall av oenighet skulle lösekillningens storlek "slutligt" fastställas av underdomstolen. Enligt motiveringen till lagförslaget har man härigenom velat förklara underdomstolens avgörande slutligt i sådant avseende, att man icke finge söka ändring däri, vilket för närvarande är möjligt. Då fastställande av riktig löseskillning dock kan vara svårt och frågan där-om nära berör avtalskontrahenternas rätt, torde sagda exeptionella inskränkning av rättsskyddsmedlen icke kunna godtagas.

Enligt lagförslagets 6 § företrädes rikets regering i landskapet av landshövdingen. De till rikets allmänna förvaltning hörande uppgifterna inom landskapet Åland handhas åter av länsstyrelsen jämte statens centrala myndigheter (6 § 3 mom.). Enligt gällande självstyrelselag tillkomma också dessa uppgifter landshövdingen (4 §). Den föreslagna ändringen motiveras i regeringens proposition genom en hänvisning till förordningen av den 12 februari 1937, enligt vilken länsstyrelsen under landshövdingens ledning verkar som allmän förvaltande myndighet inom varje län och lagförslagets mening är alltså att bringa den allmänna statsförvaltningen på Åland i konformitet med statsförvaltningen annorstädes i riket. Då l ä n s s t y r e l s e n sålunda komme att verka som allmän förvaltningsmyndighet på Åland, tyder detta på att Åland, vad beträffar förvaltningen av sagda slag, komma att intaga samma ställning som ett län. Detta konstaterande på grund av lagförslagets 6 § står dock i strid med lagförslagets 1 § 2 mom., i vilket landskapet Åland säges omfatta "det forna Ålands län", sådant detta bestod intill den 7 maj 1920, då den för närvarande gällande lagen om självstyrelse för Åland trädde i kraft och vilket alltså tyder på att landskapet Åland icke mera ens i förhållande till andra administrativa områden hade karaktär av län.

Beträffande kompetensvillkoren för landshövdingen säges i 6 § bl.a., att han bör erbjuda erforderliga förutsättningar för att "landskapet skall väl förvaltas". Då man med landskapets förvaltning egentligen avser den förvaltning, som innefattas i den självstyrelse Åland beviljats (jmf. t.ex. 20 §), och landshövdingen icke verkar som självstyrelsemyndighet på Åland som rikets förvaltningsorgan, skulle det synas sakenligt, att sagda uttryck utbyttes mot formen: förvaltningen inom landskapet skall väl handhas.

Stadgandena om ordningen för utnämning av landshövding hava i 6 § bibehållits i stort sett lika som i gällande lag. Huvudregeln vore, att republikens president utnämnde landshövdingen efter överenskommelse

med landstingets talman. I händelse samförstånd icke ernås, skulle landstinget förordna fem personer, av vilka presidenten skulle utse en till landshövding. Om republikens president icke finner de föreslagna personerna lämpliga, skulle han, såsom det i lagförslaget som komplettering till gällande självstyrelselag säges, anmoda landstinget att inkomma med ett nytt förslag, till dess lämplig kandidat erhållits.

Vidkommande landshövdingens behörighet bör märkas, att landshövdingen enligt lagförslaget icke mera kunde begagna alla de medel att övervaka självstyrelsemyndigheternas ämbetsåtgärder, vilka han enligt gällande lag är i besittning av. Framför allt skulle landshövdingen sakna rätt att, om han finner beslut, som fattats av landskapets självstyrelsemyndigheter, överskrida dem enligt lag tillkommande behörighet, förbjuda verkställigheten av sådant beslut (gällande lag 32 § 2 mom.), samt rätt att anmäla lantrådet eller ledamot i landskapsnämnden (landskapsstyrelsen) till åtal för tjänstefel (34 §). Enligt lagförslaget kunde landshövdingen i dessa fall endast anmäla saken till justitiekansler (42 §), varförutom tjänsteåtal på grund av överskridande av behörighet överhuvud ej finge väckas (43 § 2 mom.). Den rätt att förbjuda verkställighet av oskäligen beskattning, vilken landshövdingen för närvarande äger, har bibehållits också i lagförslaget (24 §), men landshövdingens beslut är icke enligt gällande lag, lika litet som enligt förslaget, slutligt, utan det bör underställas republikens presidents prövning. Landshövdingens förhållande till självstyrelsemyndigheterna skulle sålunda i jämförelse med gällande rätt väsentligen förändras såtillvida, att han aldrig med slutlig beslutanderätt kunde hindra verkställighet av självstyrelsemyndighets beslut och ej heller ställa sådan myndighet under åtal.

Hänvisningen i 6 § 3 mom. till stadganden, som särskilt skola utfärdas angående de till rikets allmänna förvaltning hörande åligganden, vilka länsstyrelsen omhänderhade på Åland, är missvisande, enär länsstyrelsen omedelbart på grund av 6 § komme att omhänderhava dessa åligganden.

Vad beträffar övriga stadganden i ifrågavarande kapitel bör ännu anmärkas, att ordalydelsen av 2 §, försåvitt det där säges att landstinget företräder "landskapet" Åland i ärenden, som höra till dess självstyrelse, icke är tillfresställande. Landstinget företräder självfallet landskapets b e f o l k n i n g och icke landskapet, likasom riksdagen icke representerar riket utan Finlands folk.

Lagstiftningen.

Den lagstiftningsbehörighet, som tillkommer rikets lagstiftningsorgan, är till sin natur primär såtillvida, att den utgör en yttring av republikens självständiga statsmakt. Landskapet Åland är icke en stat och utövar icke självständig makt i sin lagstiftning, utan landskapets behörighet på lagstiftningsens område är härledd ur republikens statsmakt och delegerad landskapet. Gällande självstyrelselag är avfattad i enlighet härmed. Visserligen uppräknas där särskilt och alltså liksom på ett begränsande sätt de rättsområden, till vilka rikets lagstiftningsbehörighet sträcker sig, och lagstiftningen anförtros till övriga delar landskapets lagstiftningsorgan, vilket skenbart tyder på, att rikets lagstiftning vore en avskild del i förhållande till den lagstiftnings behörighet, som tillkommer landskapet i första hand. Men detta sätt att uttrycka behörigheten är valt blott av praktiska skäl och utplånar icke det faktum, att riket har en primär och landskapet blott en delegerad lagstiftningsbehörighet.

Det i lagförslaget begagnade uttrycket tyder på ett annat uppfattningssätt. I dess 11 § uttalas nämligen, med avvikelse från gällande lag, som en allmän regel, att "lagstiftningsrätten på Åland handhaves av landstinget", och vidare "dock så att rikets lagstiftande organ tillkommer uteslutande rätt till lagstiftning" i särskilt nämnda ärenden, vilket innebär, att rikets lagstiftande organs lagstiftningsrätt på Åland bör uppfattas som ett undantag. Regeln, att ärenden, som i 11 § icke nämnts såsom hänfödda till rikets lagstiftningsbehörighet, tillhöra området för landskapets lagstiftningskrets, är härledd ur den av praktiska orsaker tillämpade uppräkningsprincipen. Då denna regel funnit uttryck i 13 § 1 mom. punkt 21. kan det i 11 § befintliga, ovan anförda uttalandet om det inbördes förhållandet mellan landskapets och rikets lagstiftningskompetens icke avse endast ett upprepande av det, som säges i nämnda punkt av 13 §, utan det bör givas en vidsträcktare innebörd av saklig natur. Dess avsikt bör anses vara att förklara den lagstiftningsbehörighet landstinget på Åland utövar vara primär och rikets lagstiftningsbehörighet på Åland sekundär, ett slags därur härledd behörighet. Då detta uttalande blott vore ägnat att giva en vilseledande bild av det inbördes förhållandet mellan landskapets lagstiftningsrätt och rikets lagstiftningsbehörighet, går det icke an att intaga det i lagen, utan 11 § borde inledas med orden: rikets lagstiftningsorgan besitta uteslutande lagstiftningsbehörighet.

I ärenden, som hänförs till rikets lagstiftningsbehörighet, handla rikets lagstiftningsorgan självständigt. Detta gäller också utövande

av lagstiftningsbehörighet genom utfärdande av förordning. Ett slags undantag i denna punkt innehåller dock lagförslagets 12 §, enligt vilken, om republikens president (eller statsrådet) med utövning av dem i regeringsformens 28 § förbehållen rätt utfärdar förordning, som innehåller stadganden rörande enbart landskapet Åland i ärenden, vilka enligt självstyrelselagens 11 § äro hänfödda till rikets lagstiftningsbehörighet, landskapsstyrelsen skall beredas tillfälle att avgiva utlåtande däröver. Enligt 11 § i gällande självstyrelselag förefinnes denna skyldighet att bereda tillfälle att avgiva utlåtande blott då förordning utfärdas i ämne, som icke hänföres till rikets utan till landskapets lagstiftningsmakt (se betr. tolkningen av detta stadgande Tollet-Uggla, Lagstiftningen angående självstyrelse för Åland, 1930, s. 74 ff.). Enligt lagförslaget skulle republikens presidents rätt att utfärda förordning dock inskränkas såtillvida att förordningen, såvida fråga icke är om i 20 § nämnt avtal, kunde beröra blott samma ämnen, som också annars hänföres till rikets lagstiftningsmakt, och presidenten kunde alltså i allmänhet icke utfärda förordning angående ärenden, vilka överförts till landskapets lagstiftningsbehörighet, utan i sådana ämnen borde utfärdas antingen landskapslag eller landskapsförordning (lagförslagets 13 §). I motiveringen till regeringens proposition har icke en enda omständighet anförts till stöd för det i lagförslaget omfattade förfarandet enligt vilket republikens president, då han begagnar sin rätt att utfärda förordning på rikslagstiftningsens område, skulle, försåvitt förordningen, såsom i lagförslaget säges, rörde "enbart landskapet Åland", vara skyldig att bereda landskapsstyrelsen tillfälle att avgiva utlåtande angående förordningen. Med anledning av proposition till riksdagen angående stiftande av lag behövde i motsvarande fall landskapsstyrelsen icke beredas tillfälle att avgiva utlåtande, ehuru ärendet härvid kunde vara och för det mesta också är av större betydelse för Ålands befolkning än då det är fråga om ärende, som kan regleras medelst förordning. Det är vanligt och med tanke på uppfyllande av tjänsteplikt ofta nödvändigt, att man, då man bereder förordningar och lagar, tager förbindelse med vederbörande myndigheter i avsikt att införskaffa uppgifter och utredningar, men härifrån bör skiljas den i lagförslaget nämnda skyldighet, som man komme att vara tvungen att obligatoriskt uppfylla vid utfärdande av förordningar av visst slag och som kunde föranleda skadliga dröjsmål t.ex. då fråga är om bråds-kande lagstiftning under undantagsförhållanden. Då det icke torde finnas tillräckliga skäl för att införa ifrågavarande egenartade lagstiftningsförfarande, borde 12 § enligt vår åsikt uteslutas ur lagförslaget. De tvenne sista momenten i 13 § kunde på grund härav ombildas till en



särskild paragraf, vilket de också annars bäst lämpa sig för.

Landstingets beslut angående antagande av landskapslag överstyras enligt gällande självstyrelselag till landshövdingen, vilken sänder dem vidare till rikets regering (12 §). Enligt lagförslaget 14 § skulle landskapsstyrelsen insända besluten direkt till republikens president och samtidigt meddela landshövdingen underrättelse om saken. Med hänsyn till, att landshövdingen enligt lagförslaget fortfarande komme att vara rikets regerings representant i landskapet (6 §) och i denna sin egenskap bl.a. komma att till landstinget överlämna framställningar och meddelanden av republikens president (8 §), synes följdriktigheten kräva, att insändandet av landstingets beslut till republikens president fortfarande skulle ske genom landshövdingens förmedling.

Då landstingets lagstiftningsbeslut blivit insänt till republikens president, bör däröver enligt gällande lag (12 §) infordras högsta domstolens utlåtande, varefter presidenten fattar beslut om huruvida landskapslagen får träda i kraft. Därest presidenten finner, att en av landstinget antagen lag berör ärenden, vilka hänföra sig till rikets lagstiftningsbehörighet, eller anser lagen vara stridande mot republikens allmänna intressen, äger han rätt att förordna, att landskapslagen skall förfalla (vetorätt). Ett sådant förordnande skall givas inom tre månader från det underrättelse om landskapslagens antagande delgivits presidenten. Därest sådant förordnande icke gives, träder landskapslagen i kraft, sedan den publicerats i Ålands författningssamling.

Enligt 14 § 2 mom. i lagförslaget komme sagda tillvägagångssätt att ändras i flera viktiga avseenden. Dessa ändringar äro följande: 1) utlåtande om landskapslag borde infordras ej mindre av högsta domstolen än även av ålandsdelegationen; 2) republikens president kunde icke grunda sitt förordnande om att landskapslag skall förfalla (veto) därpå, att lagen vore stridande mot republikens allmänna intresse, utan blott därpå, att lagen berör de i 11 § nämnda, till rikets lagstiftningsbehörighet hänfödda ärendena eller rikets inre eller yttre säkerhet. Erforderligheten av det utlåtande, som skall infordras av ålandsdelegationen, har i regeringens proposition motiverats med, att införskaffande av sådant utlåtande "vore ägnat att stärka förtroendet till att det träffade avgörandet motsvarar vad som kan anses rättvist och skäligt", och begränsandet av förutsättningarna för republikens president att begagna sin vetorätt åter därmed, att då man tillåter presidenten att grunda sitt beslut om att landskapslag skall förfalla därpå, att lagen är stridande mot republikens allmänna intressen, vetorätten blir "till sina grunder svävande" och beroende på "prövning med hänsyn till för tillfället rådande politiska strömningar", så att det icke finnes ga-

rantier för "att befogenheten icke utövas på sådant sätt, att autonomins grundprinciper, vilka presidenten jämlikt 24 § R.F. jämväl äger upprätthålla, obehörigen lederas".

Vad beträffar den omständigheten, att ålandsdelegationens utlåtande borde infordras även angående till republikens president insänd landskapslag, bör observeras, att detta utlåtande, liksom utlåtande av högsta domstolen, borde givas beträffande den rent juridiska frågan, huruvida landstinget, då det träffat beslut angående lagen, överskridit den kompetens landstinget enligt självstyrelselagen tillkommer. I utlåtandet kan givetvis också beröras frågan, huruvida lagen överensstämmer med republikens allmänna intressen eller, såsom i lagförslaget säges, huruvida lagen berör rikets inre eller yttre säkerhet, men i denna punkt har utlåtandet likväl icke en lika vägande betydelse som vidkommande sagda rättsfråga. Då utlåtandet sålunda egentligen innehåller en juridisk bedömning av en landskapslag, förutsätter dess avgivande juridisk sakkunskap. Vad beträffar ålandsdelegationen nämnes i lagförslaget intet om kompetensen för de personer, som skola därtill förordnas. Delegationens egentliga uppgift är att klarlägga rikets och landskapets ekonomiska mellanhavanden (lagförslagets 28 §) och de personer, som därtill skola förordnas, böra i främsta rummet vara kompetenta för en dylik uppgift. Under inga omständigheter kunde delegationen enligt lagförslaget jämföras med en domstol. Det vore därför icke på sin plats, att man av ålandsdelegationen infordrade utlåtanden beträffande juridiska frågor, vilka utlåtanden principiellt tillerkändes samma giltighet som ett utlåtande av domstol, och det vore icke heller lämpligt, att ett dylikt utlåtande, såsom man vid lagens avfattande synes hava tänkt sig, infordrades för att man kunde förvissa sig om, att högsta domstolens utlåtande i samma fråga är riktigt och skäligt. Förslaget om att utlåtande parallellt skulle infordras av ålandsdelegationen torde sålunda icke kunna godkännas.

Förslaget om att presidenten icke genom att hänvisa till rikets allmänna intressen finge låta landskapslag förfalla kan givetvis icke motiveras med, att presidenten vid prövning av ärendet mot sin ämbetsed (RF 24 §) på ett rättstridigt sätt skulle söka leda självstyrelselagens grundprinciper, ty man bör förutsätta, att presidenten i sina ämbetsåtgärder förfar på ett rättsenligt sätt. Därest gränserna mellan rikets och landskapets lagstiftningsbehörighet kunde dragas på ett sådant sätt, att man icke behövde antaga, att den lagstiftningsbehörighet, som anförtratts landskapet, skulle leda till en sådan situation, i vilken landskapslag, ehuru den formellt håller sig inom gränserna för landskapets kompetens, dock strider mot rikets allmänna intressen, vo-

re det icke anledning att förbehålla republikens president möjlighet att med hänvisning till sagda omständighet hindra att landskapslagen trädde i kraft. En sådan uppdelning av kompetensen kan dock knappast förverkligas. Såsom vi senare komma att finna, leda lagförslagets kompetensstadganden (11 och 13 §§) bl.a. till, att landstinget, utan att formellt överskrida sin lagstiftningsbehörighet, kunde förbjuda användande av riksflaggan i andra fall än vid flaggning på offentliga byggnader. Utfärdande av sådant förbud utvisade dock en sådan missaktning mot riket, att det icke vore förenligt med rikets intressen att tilllåta att förbudet trädde i kraft, men medelst de i lagförslaget intagna stadgandena kunde sådant icke förhindras. Också i andra fall kunde man tänka sig en sådan situation, i vilken landstinget inom gränserna för den kompetens, som blivit landstinget anförtrodd, fattade ett lagstiftningsbeslut som vore stridande mot republikens allmänna intressen. Sådana situationer behöva naturligtvis icke i praktiken uppstå och undvikande av dem medför icke heller några svårigheter, men i självstyrelselagens system kvarbleve en lucka, om däri icke funnes något stadgande om, att landstingets lagstiftningsverksamhet borde hålla sig inom gränserna för rikets allmänna intressen.

I 14 § 3 mom. ingår stadgande om landskapslagar av s.k. blandad natur. Det är avfattat i enlighet med nu gällande praxis, men stadgandets ordalydelse är icke tillfredsställande. I momentets andra mening borde enligt vår åsikt sägas: Intagande av dylika stadganden i landskapslag medför icke ändring av det inbördes förhållandet mellan rikets och landskapets lagstiftningskompetens och ej heller med avseende å i rikslagstiftningsväg utfärdade stadgandens ikraftträdande i landskapet Åland.

I 15 § borde orden "rätt att väcka initiativ" flyttas till paragrafens sista del före orden "att genom regeringens".

Lagstiftningskompetensens s a k l i g a f ö r d e l n i n g har reglerats i lagförslagets 11 och 13 §§, vilka i det följande närmare skola beröras.

De lagstiftningsområden, vilka hänföras till rikets lagstiftningsbehörigheter eller m.a.o. förbehållits riket, nämnas i 11 §. Denna paragrafs 1 mom. har redan förut behandlats, och härvid har föreslagits att stadgandets inledning skulle uteslutas ur lagen. Vad stadgandet, såvitt det är fråga om "till republikens statsförfattning hörande grundlagar", i övrigt angår, finner man, då man jämför det med paragrafens 2 mom., i vilket det är fråga om "de till Ålands landskapsförfattning hörande grundlagarna", att beträffande de sistnämnda också avvikelser från dem särskilt nämnes, varemot 1 mom. icke innehåller motsvarande

uttalande. Därför borde detta stadgande kompletteras genom att man där efter ordet "upphävande av" tillade orden: eller avvikelse från.

I 11 § 3 mom uppräknas de rättsområden, på vilka antagande av allmän lag eller utfärdande av förordning hänföres till rikets lagstiftningsbehörighet. Ärendena hava här grupperats i 20 olika punkter. I anledning av dem skola här några anmärkningar göras.

1) Av språkliga skäl borde i den finska texten uttrycket "Ahvenanmaan kotiseutuoikeutta omaavaa henkilöä" utbytas mot: henkilöä, jolla on Ahvenanmaan kotiseutuoikeus (person, som åtnjuter åländsk hembygdsrätt). Den del av stadgandet, som börjar med orden "sådana inskränkningar", borde avfattas sålunda: sådan inskränkning av finska medborgares allmänna rättigheter och sådan reglementering av näringslivet, som under rådande, av ekonomisk kristid framkallade undantagsförhållanden anses nödig och förutsätter enhetlig reglering över hela riket.

Enligt gällande självstyrelselag (9 §) hänföres utfärdande av stadganden om expropriation av egendom till rikets lagstiftningsbehörighet, såvida fråga icke är om expropriation för landskapet Ålands behov. Enligt lagförslaget komme rikets lagstiftningsbehörighet att inskränkas såtillvida, att därtill hänfördes blott expropriation av fast egendom och detta blott såvida expropriationen avser att tillfredsställa statens ordinarie förvaltningsbehov. Omnämmandet av fast egendom torde dock icke kunna intagas i detta sammanhang, enär gällande lagstiftning känner till expropriation också av lös egendom. Ett dylikt stadgande ingår i 35 § av patentlagen av den 7 maj 1943. Ehuru patenträtten enligt punkt 8 förbehållits statens lagstiftningsområde, kunde, om det i 1 punkten befintliga allmänna stadgandet angående expropriation icke förtydligas, tolkningssvårigheter uppstå beträffande frågan, huruvida också de delar av patent-lagstiftningen, som angå expropriation av patent, skola hänföras till rikets lagstiftningsbehörighet och ett nekande svar kunde föranledas av, att slutstadgandet i 1 punkten bör uppfattas som en inskränkning av rikets lagstiftningsbehörighet i förhållande till behörigheten i expropriationsärenden enligt nu gällande lag. Också det inskränkande omnämmandet av, att expropriationslagstiftningen tillhörde riket blott såvida egendomen exproprierades för statsverkets "ordinarie förvaltningsbehov" väcker tvivelsmål. Indelandet av förvaltningsbehoven i "ordinarie" och "extraordinarie" är ägnat att föranleda svåra tolkningsfrågor. Också i det fall att ordet "ordinarie" uteslötes ur lagen torde lagförslaget leda till, att den allmänna expropriationslagens och det i sagda patentlag ingående stadgandets tillämpningsområde, enär det i dem använda uttrycket för expropriationens ändamål "allmänt behov" är ett något vidare begrepp än "förvaltningsbehov", komme att inskränkas och landskapets lagstiftningsbehörighet

het att i motsvarande mån utvidgas. Med tanke på en klar och sakenlig kompetensfördelning bör den nuvarande självstyrelselagens stadgande om expropriation ställas framom det i lagförslaget upptagna.

2) Då denna punkt jämföres med 13 § 1 mom. punkt 20 finner man att Ålands landsting skulle erhålla behörighet att förbjuda användningen av riksflaggan vid all privat flaggning. I anledning härav må hänvisas till det, som ovan på tal om 14 § 2 mom. anförts.

6) Ordet "kunskapsmått" är alltför begränsat, enär däri icke ingår den genom övning uppnådda yrkesskicklighet, som kräves av person, som söker statlig befattning. I stadgandet borde i stället talas om den kunskap och skicklighet som kräves för att ådagalägga av staten erkänd kompetens.

7) I denna punkt finnas stadganden om kommunal rösträtt och kommunala val. I enlighet därmed borde stadganden angående a) grundsatser om allmän och lika rösträtt för finsk medborgare, som uppnått lagstadgad ålder, dock med iakttagande av vad i 4 § är särskilt stadgat angående förutsättningarna för erhållande av sådan rösträtt, samt b) omedelbara, proportionella och hemliga (kommunala) val utfärdas medelst rikslag. I gällande självstyrelselag stadgas, att om "grunderna för kommunal rösträtt" stadgas i rikslag. Detta stadgande bör uppfattas så, att ärenden, vilka motsvara de i punkt a) nämnda, hänföres till rikets lagstiftning, men åter ärenden, som motsvara de under punkt b) uppräknade, hänföres till landskapets lagstiftning, utom då fråga är om grunderna för valsystemet. Då det i lagförslaget beträffande val icke finnes någon inskränkning angående "grunderna", borde ifrågavarande stadgande i lagförslaget tolkas så, att till rikslagstiftningen i allmänhet hänfördes de stadganden angående kommunalval, vilka reglera dylika val såsom omedelbara, proportionella och hemliga val. Lagförslaget utvidgade sålunda väsentligt tillämpningsområdet för rikslagstiftningen. Då det icke torde finnas något skäl att inskränka landstingets på Åland lagstiftningsbehörighet i denna punkt i förhållande till dess nuvarande omfattning, skulle vi anse, att i förevarande 7 punkt kompetensfördelningen borde definieras med begagnande av gällande lags ordalydelse och däri alltså, förutom hänvisningen till lagförslagets 4 §, blott nämnas, att till rikets lagstiftningsområde hänföres de stadganden, som angå "grunderna för kommunal rösträtt".

I detta sammanhang bör påpekas, att i förteckningen över de lagstiftningsärenden, som förbehållits riket, ingenting nämnts om förättande av politiska val. Då stadgandena angående dessa val hava grundlagsnatur blott för såvitt de ingå i regeringsformen eller riksdagsordningen, men själva vallagen däremot är en vanlig lag, är stadgandet i lagförslagets

11 § 1 mom. om grundlag icke tillräckligt att i rikslagstiftningens krets innesluta också vallagen. Lagförslaget synes sålunda i denna punkt vara i behov av komplettering.

8) De rättsområden, som nämnas i 9 § 2 mom. punkt 8 i nuvarande självstyrelselag hava fördelats på punkterna 8, 11 och 13 och delvis också 9 och 10 i 11 § 3 mom., varförutom stadganden om dem ingå i olika punkter i 13 § 1 mom., i vilka vissa ärenden, som enligt gällande lag tillhöra riket, överflyttas till landskapets lagstiftningsbehörighet. Någon saklig ändring har man icke avsett att åstadkomma genom att splittra stadgandena i 11 § och splittrandet beror också blott på, att man i lagförslaget begagnat en så långt som möjligt utvecklad kasuistisk lagstiftningsmetod vid preciserandet av lagstiftningsbehörighetens sakliga utsträckning.

Med hänsyn till, att enligt 11 punkten den privaträttsliga lagstiftningen tillkommer riket, är det onödigt att i 8 punkten uppräknas exempel i en sådan utsträckning som man i lagförslaget gjort. Det är icke heller med tanke på lagens klarhet fördelaktigt, att ett sådant rättsområde som sjörätten blivit uppdelat på två olika punkter genom att man i 8 punkten nämner blott privat sjörätt, varav man kunde sluta, att den offentliga sjörätten tillhörde landskapets lagstiftning, och i 17 punkten särskilt offentlig sjörätt, vilken alltså också den likväl innefattades i rikets lagstiftningsbehörighet.

Vad beträffar enskildheterna i den i 8 punkten befintliga uppräknningen, bör påpekas bl.a. att det är onödigt att vid sidan om arvsrätt särskilt nämna testamentsrätt, enär arvsrätten också i gällande lag (Ärvda balken, Ålands självstyrelselag) på enahanda sätt omfattar såväl lagbestämt arv som testamentssuccession, att det är onödigt att vid sidan om bolagsrätt nämna aktierätt, att handelsagentur, varom vi icke ens hava någon lag, är onödig att omnämna, då även den viktigare handelskommissionen med tystnad blivit förbigången, och att det obestämda begreppet "till den allmänna privaträtten hörande delar av handelsrätten" borde undvikas.

Ett omnämnande av upplags- och warrantrörelse ingår i 8 punkten. Såvida därmed avses att reglera den rättsliga naturen av upplagsbevis och warrants, som utgivits av upplagsmagasin, hör ifrågavarande rättsområde till handelsrätten, såvitt åter fråga är om upplags- och warrantrörelse som näring, ansluta sig stadgandena till 10 punkten, vilken alltså i denna del borde kompletteras.

De stadganden, genom vilka överlåtelse, förvärvande eller nyttjande av egendom inskränkas, böra, enär de hänföra sig till privaträttigheter, betraktas som sådana privaträttsliga stadganden, om vilka det

i förevarande punkt är fråga ehuru väl grunden för begränsningsstadgandena är offentligträttslig. Som exempel må nämnas de stadganden, som ingå i lagen av den 28 juli 1939 om utlänningars samt vissa sammanlutningars rätt att äga och besitta fast egendom och aktier samt den samma dag givna lagen om bulvanförhållande i fråga om aktier.

9) Med beaktande av den terminologi, som använts i vederbörande lagstiftning, borde man i den finska texten tala om "työehtösopimuksia" i stället för "joukkotyösopimuksia". Produktionskommittéer hava icke särskilt nämnts, varför frågan, huruvida stadganden angående dem för Ålands del borde utfärdas i rikslag, bleve beroende av, huruvida de kunna anses höra till "arbetarlagstiftningen". Några av produktionskommittéernas uppgifter torde kunna hänföras till arbetarlagstiftningens område, men deras huvuduppgift är att pröva, på vilket sätt företagets produktion kunde främjas och dess produktionseffektivitet höjas (lag om produktionskommittéer 21.6.1946, FfS n:o 470, 3 §). Därför ginge det knappast an att utfärda stadganden om dem i annan än landskapslag.

10) Denna punkt berör näringsrätten. Utövande av lufttrafik som näring har icke upptagits i förteckningen, men den i 17 punkten nämnda lufttrafiken (=luftfarten) torde omfatta också detta. Av lagförslagets 19 § 1 mom. punkt 8 åter framgår, att förvaltningen av lufttrafiken inom landskapet på sjukvårdens och turismens områden överflyttades till landskapsstyrelsen. Lagstiftningen angående motorfordon tillhörde på vissa undantag när landskapet, såsom av 13 § 1 mom. punkt 17 framgår. Vad beträffar sprängämnen skulle lagstiftningen härom fördelas mellan riket och landskapet beroende på om stadgandena berörde "rikets säkerhet" eller innefattade annan reglering. Denna delningsgrunds användbarhet kan väcka betänkligheter.

1) Med anledning av denna punkt må hänvisas till det som senare kommer att anföras i anslutning till punkterna 4, 6 och 9 i 13 § 1 mom.

13) Då landskapet icke borde hava rätt att utfärda stadganden, som höra till den allmänna strafflagen, borde denna punkt inledas sålunda: "den allmänna strafflagen; övriga straffbestämmelser för såvitt desamma icke förbehållits landskapets lagstiftningsbehörighet".

15) Enligt gällande lag höra både den allmänna övervakningen av hälsovården och bekämpandet av epidemier och andra smittosamma sjukdomar till rikets åligganden, såväl i fråga om lagstiftning som i fråga om förvaltning. Med avvikelse härifrån föreslås i förevarande punkt, att blott utfärdandet av stadganden angående bekämpande av smittosamma sjukdomar framdeles skulle hänföras till rikets lagstiftningsbehörighet, och enligt punkt 7 i 19 § 1 mom. inskränktes rikets förvaltnings-

organs kompetens i samma mån. Då den allmänna övervakningen av hälsovården sålunda tillhörde landskapet, men åtgärderna, avsedda att bekämpa smittosamma sjukdomar, riket, komme den enhetlighet hos lagstiftning och förvaltning, vilken enligt gällande självstyrelselag kännetecknat hälsovården på Åland, att upphöra och i dess ställe trädde ett i tvenne delar uppdelat system. Klarhet i fråga om gränserna för kompetens befrämjas ej heller i allmänhet därigenom, att man enligt några utvalda kännetecken uppdelar ett rättsområde i avseende å kompetens i olika delar. Detta äger sin tillämpning också på hälsovården, om man till efterrättelse fastställer den i lagförslaget omfattade delningsgrunden. Befrämjandet av hälsovården och bekämpandet av smittosamma sjukdomar sker genom att begagna skyddande och förebyggande metoder och man kan icke alltid med säkerhet i det enskilda fallet säga, huruvida en förebyggande åtgärd är mera ägnad att befrämja den allmänna hälsovården eller att tjäna bekämpandet av smittosamma sjukdomar. Följden av en kompetensfördelning i enlighet med lagförslaget vore, att en i landskapet Åland tjänstgörande landskapsläkare icke kunde hava samma befogenheter som en länsläkare i andra delar av riket, därest icke annat i förordning av avtalsnatur stadgades.

Ordet "allmänna" borde uteslutas ur omnämmandet av rättigheter och skyldigheter för läkare och andra på hälso- och sjukvårdens område verksamma personer, enär detta ord föranleder osäkerhet.

Sinnessjuklagstiftningen uppdelades likaså enligt lagförslaget mellan riket och landskapet. På rikets anpart komme den del av sagda lagstiftning, "som innefattar trygghet för den personliga okränkbarheten och oantaftligheten" eller äger samband med rättegången i brottmål (i förslaget "straffprocessen") eller straffverkställigheten. Det förstnämnda, citerade uttalandet om kompetensfördelningen för det inbördes förhållandet mellan rikets och landskapets lagstiftningsområden beroende av tolkning. Då det är en obestriddlig fördel, att en enhetlig sinnessjuklag gäller inom hela riket, borde den egentliga lagstiftningen på detta område hänföras till rikets kompetens. Utfärdandet av närmare bestämmelser angående sinnessjukhusens organisationsform och verksamhet kunde däremot anförtros landskapet, till vars organ uppgörandet av dylika rent lokala sjukordningar naturligast hör.

16) Då det i stadgandet talas om innehavare icke blott av tjänst utan även av "befattning", borde uttrycket "virkaannimittämisjärjestystä" i den finska texten utbytas mot: nimittämisjärjestystä. Samtidigt borde man måhända för klarhetens skull i stadgandet intaga ett omnämmande av sådana statliga myndigheter och utövare av offentliga uppdrag, vilka icke äro egentliga innehavare av tjänst eller befatt-



ning, utan personliga myndigheter eller kommissionärer (t.ex. av rätten förordnade offentliga köpvittnen).

20) Detta stadgande, som angår s.a.s. en ny lagfråga, avviker från gällande självstyrelselag såtillvida, att enligt detsamma en dylik fråga hänfördes till rikets lagstiftningsbehörighet blott för såvitt en dylik slutsats kan dragas "med tillämpning av de grundsatser denna paragraf innehåller". Det synes som om detta begränsande tillägg icke stämde överens med principen, att lagstiftningsbehörigheten på Åland i första hand tillkommer riket.

Lagförslagets 11 §, i vilken uppräknas de rättsområden, som förbehållits rikets lagstiftningsbehörighet, kompletteras av 13 §, som innehåller en rätt detaljerad förteckning över de ärenden, som anförtrötts landskapet Ålands lagstiftningsbehörighet. Lagförslaget avviker i denna punkt till sin uppbyggnad från gällande självstyrelselag, i vilken blott de lagstiftningsärenden, som tillhöra riket, särskilt uppräknas, medan landskapets lagstiftningsrätt preciseras blott genom det generella stadgandet om att andra än de riket särskilt förbehållna ärendena hänföras till landskapets lagstiftningsbehörighet. Till sagda metod, som tillämpats i lagförslaget, hänför sig vidare en annan avvikelse, nämligen den, att det i de stadganden i 13 §, vilka precisera landskapets lagstiftningsbehörighet, i vissa punkter nämnas också sådana ärenden, vilka i förteckningen i 11 § icke hänförts till rikets lagstiftningsområde, som enligt 11 § tillhör landskapet, i sin tur i 13 § inskränkes till rikets förmån. Sålunda nämnas icke alls de statliga lagstiftningsåtgärder, som gå ut på att upprätthålla allmän ordning och säkerhet, i 11 § utan blott i 12 punkten i 13 § 1 mom. och detsamma gäller vissa delar av vård- och motorfordonslagstiftningen (13 §, 1 mom. punkterna 15 och 17).

Ehuru förteckningen i 13 § rätt noggrant uppräknar ärenden, vilka hänföras till landskapets lagstiftningsbehörighet, är den dock icke avsedd att vara uttömmande och i dess 21 punkt säges uttryckligen, att till landskapets lagstiftningsbehörighet hänföras också "övriga angelägenheter, vilka icke såsom rikslagstiftning blivit riket förbehållna". Lagens översiktlighet befordrades och dess tillämpning underlättades av, att förteckningen i 13 § gjordes så fullständig, att däri i sin helhet preciserades det lagstiftningsområde som tillkommer landskapet, varvid 11 § bleve obehövlig.

Beträffande de olika punkterna i förteckningen i 13 § bör följande anmärkningar göras:

1) Denna punkt hänför sig till stadgandet om expropriation i 11 § 3 mom. punkt 1 och enligt densamma hade landskapets lagstiftningsorgan

behörighet att utfärda stadganden om rätt till expropriation för allmänt behov mot full ersättning med undantag av tvångsinlösen av fast egendom för statens ordinarie förvaltningsbehov. Därest punkt 1 i 11 § 3 mom. icke ändras i enlighet med vårt förslag och även ifrågavarande stadgande i 13 § bibehålles, vore sistnämnda stadgande ägnat att giva ökat belägg åt uppfattningen, att utfärdande av stadganden om varjehanda annan än i 11 § avsedd expropriation tillhörde landskapet oberoende av om det rättsområde, till vilket expropriationsstadgandet hänförde sig, i övrigt hänfördes till landskapets lagstiftningsområde. Under sådana omständigheter kunde bl.a. en sådan slutsats vara möjlig, att landskapets lagstiftningsmyndigheter hade möjlighet att upphäva verkan av rikslag i avseende å expropriation beträffande patentinnehavare, som åtnjuta åländsk hembygdsrätt.

4) Utfärdandet av stadganden angående vattenrätt hänfördes enligt denna punkt till landskapets kompetens. Någon kompetensfördelning med tanke på de olika områden, som ingå i vattenrätten, föreslås icke, utan hela det ifrågavarande rättsområdet skulle anförtros landskapets lagstiftningsbehörighet. I vattenrätten ingår dock en så stor mängd privaträttsliga stadganden av grundläggande natur, t.ex. om äganderätt till vatten och ersättningsskyldighet (jmf. vederbörande punkter i jordabalken, byggningsbalken, vattenrättslagen, lagen om råskillnad i vatten), att man icke ens kan tänka sig, att hela detta vidsträckt rättsområde överfördes till landskapets kompetensområde. Å andra sidan äger det också sin riktighet, såsom det i motiveringen till regeringens proposition påpekats, att en saklig delning av kompetensen på vattenrättens område icke kan ifrågakomma, enär detta rättsområde bildar en organisk och enhetlig helhet.

6) Enligt denna punkt överflyttades hela arbetsavtalslagstiftningen till landskapets lagstiftningsbehörighet med undantag av de delar, som beröra kollektiva arbetsavtal d.v.s. kollektivavtal, i fråga om vilka rikets lagstiftningsorgan enligt 11 § 3 mom. punkt 9 ägde kompetens. Samtidigt med arbetsavtalslagstiftningen borde synbarligen också utfärdandet av stadgandena om semester överflyttas på landskapet. Lagförslaget har avfattats så, att det kan anses avse alla de frågor rörande arbetsavtal, om vilka stadganden återfinnas i gällande arbetsavtalslag. Härvid skulle landskapet hava behörighet att utfärda stadganden också besträffande omyndigs rätt att sluta avtal (arbetsavtalslagen 9 §) och det finge då utöva lagstiftningsbefogenhet i ärenden, som hava samband med förmynderskapsrätten, vilken annars som lagstiftningsområde har förbehållits riket (lagförslagets 11 § 3 mom. punkt 8). Vidare bör märkas, att i gällande arbetsavtalslag

ingår ett antal viktiga stadganden, som höra till obligationsrättens område. Om rätten att utfärda dessa överginge till landskapet kunde därav uppkomma olikhet i rättsuppfattningen i förhållande till rikslag icke blott på arbetsavtalsrättens område utan även på andra områden av obligationsrätten.

Lagförslaget innehåller inga stadganden om, på vilka arbetsavtal landskapets arbetsavtalslag och på vilka åter rikslag borde tillämpas. Inom den internationella privaträtten har den teorin erhållit stor anslutning, enligt vilken på arbetsavtal borde tillämpas det lands lag, där rörelsen, för vars räkning de arbetare den sänt utomlands att arbeta, befinner sig. En häremot svarande regel skulle dock knappast kunna tillämpas, åtminstone icke undantagslöst, på rikets och Ålands inbördes förhållanden, ty den ledde till enssärställning för arbetare i åländsk arbetsgivares tjänst, då de arbetade annorstädes i riket tillsammans med där hemmahörande arbetare och vice versa. Men lösandet av ifrågavarande lagkonflikt kunde icke heller vara beroende av arbetstagarens hemort, ty också detta kunde leda till uppkomsten av en dylik särställning, då åländsk arbetstagare arbetar utanför landskapet eller i andra delar av riket hemmahörande arbetstagare på Åland. Synbarligen borde lagen på den plats där arbetet utfördes vara utslagsgivande. Undantagslöst kunde detta dock icke gå för sig. Det förefölle som man åtminstone borde försätta staten i en särställning såtillvida, att då den låter utföra arbete med tillhjälp av arbetskraft, som hämtats från andra delar av riket, rikslag borde tillämpas, och på grund av särskilt avtal borde rikslag kunna tillämpas också på andra arbetsförhållanden, vilka angå arbete, som skall utföras på Åland. En sådan presumptionsregel kunde kanske uppställas, att om arbetsavtal slutits inom de delar av riket, där rikslag gäller, denna såsom den s.k. avtalsortens lag skall tillämpas oberoende av den ort, där arbetet skall utföras. Detta förutsatte dock reciprokt en presumptionsregel av liknande slag beträffande sådana arbetsavtal, som slutits på Åland.

Avgörandet av sistnämnda frågor möter svårigheter. För att underlätta praxis borde härom, därest lagstiftningen angående arbetsavtal i enlighet med lagförslaget överfördes till landskapets kompetens, stadganden utfärdas medelst lag.

Det omnämmande av arbetsreglemente, vilket ingår i ifrågavarande punkt, borde ändras så att det (i den finska texten) motsvarade terminologin i gällande lag om arbetsreglemente.

9) Av denna punkt framgår, att man medelst landskapslag kunde ombilda fria näringar till reglementerade näringar och vice versa, utan att ordalydelsen dock angåve den begränsning, vilken måste hållas för självklar,

att en lagstiftningsbehörighet av sådant slag tillkommer landskapet blott för sådana näringars del, vilka icke skola hänföras till rikets lagstiftningsbehörighet. Då man enligt förevarande punkt medelst landskapslag kunde utfärda stadganden om annan än i 11 § 3 mom. punkt 1 nämnd näringsrätt, bör i anledning därav påpekas, att rikslagstiftningen förbehållna näringar omnämnas också i 8, 15 och 17 punkterna i 11 § 3 mom.

11) Enligt gällande självstyrelselag omfattar landskapets lagstiftningsbehörighet icke rätt att stadga straff som påföljd av överträdande av sådana stadganden, vilkas utfärdande hänföres till landskapets lagstiftningsbehörighet. Enligt förevarande punkt kunde man i landskapslag intaga också straffstadganden, dock endast beträffande bötesstraff. Det torde vara klart att landstinget icke på denna grund skulle hava rätt att stadga bötesstraff som påföljd av sådana gärningar eller underlåtanden, på vilka enligt rikets strafflagstiftning följde frihetsstraff, utan en dylik rikslag borde utan vidare gälla också på Åland (jmf. 13 punkten i 11 § 3 mom.). På det att ovisshet dock icke skulle uppstå i frågan, borde följande inskränkanden stadgande fogas till förevarande paragraf: På grund av vad i 1 mom. punkt 11 är sagt må dock icke för gärning eller underlåtande, för vilka enligt rikslagstiftning följer frihetsstraff, i landskapslag intagas lindrigare straffstadgande, och vare dylikt straffstadgande i rikslag eller -förordning alltid gällande även på Åland.

20) Med anledning av det, som i denna punkt stadgas om, att stadgandena angående flaggning hänföras till landskapets kompetens, må hänvisas till det vi ovan beträffande 11 § 3 mom. punkt 2 samt 14 § yttrat.

### 3 kap.

#### Förvaltningen.

I 19 § 1 mom. punkt 7 finnas detaljerade stadganden angående hälso- och vårdsförvaltningen. Dessa stadganden äro icke i alla avseenden på grund av sin natur ägnade att intagas i en dylik "till Ålands landskapsförfattning hörande grundlag" som självstyrelselagen för Åland till sin natur är, utan deras rätta plats vore i förordning. I en dylik ingå de också för närvarande (förordning 8.2.1945 FfS n:o 143). I övrigt må hänvisas till det som ovan i anledning av 11 § 3 mom. punkt 15 uttalats.

Vidkommande punkt 9 i 19 § 1 mom. må hänvisas till det, som i anledning av 11 § 3 mom. punkt 1 och 13 § 1 mom. punkt 1 ovan yttrats.

I 20 § finnas bestämmelser om överenskommelseförordningar. I enlighet därmed kunna med landskapsstyrelsens begivande genom förordning å rikets allmänna förvaltning ankommande uppgifter för viss tid eller tills vidare anförtros landskapsförvaltningen ävensom till landskapsförvaltningen hö-

Den i 3 mom. nämnda terminen bör självfallet, för den händelse stiftandet av landskapslag fastställer dess begynnelse, beräknas från den tidpunkt då regeringen delgives underrättelse om stiftandet av landskapslagen och icke, såsom i lagförslaget säges, från det att underrättelse om landskapslagens ikraftträdande delgivits regeringen, ty enligt 2 mom. kan landskapslag icke träda i kraft förrän överenskommelseförordning medelst av republikens president utfärdad förordning blivit upphävd.

## 5 Kap.

### Landskapets hushållning och ålandsdelegationens uppgifter.

Stadgandena om landskapets beskattningsrätt ingå i lagförslagets 23 §. Förslaget avviker från motsvarande stadgande i gällande lag (21 §) huvudsakligen för såvitt fråga är om beräkningsgrunden för tilläggsskatt och tillfällig extra skatt. Enligt självstyrelselagens 21 § bör tilläggsskatten fastställas att utgå enligt enahanda grunder som de för statens allmänna inkomstbeskattning fastställda, medan det åter i lagförslaget säges, att landstinget oberoende av statsbeskattningen finge fastställa grunderna för tilläggsskatten liksom för den extra skatten. Såväl enligt gällande självstyrelselag som enligt lagförslaget skulle tilläggsskatten påföras och uppbäras i samband med statens allmänna inkomstbeskattning. Då det emellertid sedermera mellan Ålands länsstyrelse och landskapsnämnd uppstått oenighet beträffande påförandet och uppbärandet av tilläggsskatt, har landshövdingen på Åland i skrivelse till grundlagsutskottet anmält, att landskapet självt önskar ombesörja påförandet och uppbärandet av tilläggsskatt och extra skatt samt till skrivelsen bifogat tvenne förslag till härav föranledda ändringar i 23 §.

Då förhållandena inom landskapet i många avseenden avvika från förhållandena annorstädes i riket och det icke är skäl att betvivla, att landskapet icke vid beskattningen komme att iakttaga opartiskhet och skälighet, kunde förslaget om, att landskapet skulle beviljas rätt att självt bestämma om grunderna för tilläggs- och extra inkomstskatt, godkännas, synnerligast som landshövdingen enligt lagförslagets 24 § äger förbjuda verkställighet av beslut, som rör beskattning, om beskattningen uppenbarligen förfördelade enskilda eller olika samhällsklasser.

Enligt 11 § förordningen angående debitering av särskilda staten tillkommande avgifter samt om uppbörd och ~~förordning~~ av skatter och avgifter av den 21 januari 1944 skola skatterna erläggas till postkontoret, som förmedlar postgirorörelse, till affärs- eller sparbank eller till andelskassa. I det ena av förenämnda till Grundlagsutskottet insända förslag angående ändring av 23 § har intagits ett motsvarande stadgande angående erläggande av skatt. Då emellertid banker och andelskassor inom riket tjänstgöra som förmedlare av statens skatteuppbörd på grund av de

privaträttsliga avtal de träffat och det för landskapet Ålands del icke torde vara skäl att i denna del göra ett undantag genom att förplikta banker och andelskassor att utan ersättning uppbära och redovisa för landskapets skatter, synes det vara ändamålsenligast att i självstyrelselagen intaga blott ett sådant stadgande, enligt vilket sagda skatter böra erläggas till postanstalt, som förmedlar postgirorörelse, eller på annat av landskapsstyrelsen fastställt sätt.

Det sista momentet i 23 § grundar sig på lagen av den 10 december 1929 om beviljande av anslag åt landskapet Åland i samband med grundskattens upphävande. Medelst sagda lag beviljades landskapet som vederlag för grundskatten ett årligt anslag på 150.000 mark för att användas i enlighet med en särskild av landstinget antagen utgiftsstat för kulturella och andra ändamål, som befordrade landskapets allmänna väl.

Ifrågavarande paragraf borde under sådana förhållanden avfattas på följande sätt:

"Landskapet Åland äger rätt att för sina behov använda inkomsterna från närings- och nöjesskatter. Landstinget äger besluta om dessa skatter.

Likaså äger landstinget rätt att för landskapets behov påbjuda en tilläggsskatt å inkomst och en tillfällig extra inkomstskatt att utgå i enlighet med av landstinget fastställda grunder. Landstinget bestämmer också de avgifter, vilka skola erläggas för landskapsförvaltningen underlydande myndigheters tjänsteförättningar och expeditioner samt för anlåtande av landskapets inrättningar.

Påförandet av tilläggsskatten och den tillfälliga extra inkomstskatten verkställas av landskapsstyrelsen och skatterna skola erläggas till postanstalt, som förmedlar postgirorörelse, eller på annat av landskapsstyrelsen bestämt sätt. Ikraftträdandet av ovan i 1 och 2 mom. nämnda beslut förutsätter icke iakttagande av det i 14 § stadgade förfarandet, men de böra bringas till landshövdingens kännedom.

Landskapet Åland tillkommer rätt att, utöver här ovan nämnda inkomster och skatter, för kulturella och andra landskapets allmänna väl befrämjande ändamål använda det årliga anslag, som enligt därom given lag skall till landskapet ur statsmedel utgivas såsom vederlag för indragna grundskattemedel".

Ordförande i ålandsdelegationen är enligt självstyrelselagens 26 § landshövdingen. I lagförslaget (28 §) har föreslagits, att detta stadgande skulle ändras sålunda, att republikens president utsåge ordföranden efter överenskommelse med landstingets talman. Ändringen har icke närmare motiverats i lagförslaget. Det synes som om landshövdingens deltagande i delegationens verksamhet vore en naturlig följd av hans tjän-

steställning.

Lagförslagets 29-32 §§ angå. självstyrelselagstiftningens skatteekonomiska system. I detta avseende inskränka vi oss till att hänvisa till utlåtandet av den kommitté, som tillsatts för att revidera Ålands självstyrelse, och på vilket utlåtande lagförslaget grundar sig.

#### 7 kap.

##### De offentliga tjänsterna.

Enligt 36 § vore finsktalande sakägares rätt att i egen sak, som av myndighet handlägges, använda sitt eget språk samt på detta språk utfå expedition gällande "vad i allmän språklag stadgas angående svensktalandes rätt i enspråkigt finskt område". Ordalydelsen av detta stadgande är icke tillfredsställande. Man har genom stadgandet för avsikt att ut säga, att stadgandena i allmän språklag angående användandet av svenska språket skola a n a l o g t tillämpas, då man bestämmer i vilken utsträckning finska språket får användas vid hänvändelse till myndighet på Åland. Paragrafen skulle naturligast avfattas i sådan form, att man där om användandet av finska och svenska språken med beaktande av stadgandena i allmän språklag sade, att Åland bör anses som ett enspråkigt svenskt ämbetsområde.

Medelst 38 §, som angår myndigheternas skriftväxlingsspråk, har man avsett att ersätta gällande självstyrelselags 30 §, vars ordalydelse kan giva anledning till avvikande tolkningar. Härvid har förteckningen över rikets myndigheter i sistnämnda lagrum kompletterats genom tillägg av sådana överdomstolar samt centrala myndigheter underställda förvaltningsmyndigheter, vilkas domkrets eller förvaltningsdistrikt innefattar, förutom landskapet Åland, jämväl viss annan del av rikets område. Enligt lagförslaget vore användandet av svenska språket obligatoriskt icke blott vid skriftväxling mellan de till landskapsförvaltningen hörande myndigheterna och riksmyndigheterna utan även, då skriftväxlingen sker uteslutande mellan riksmyndigheter, och oberoende av om skrivelsen berör självstyrelse- eller annat ärende och därav, om ärendet föranleder utgivande av expedition eller ej. Stadgandet avviker sålunda från de principer, som omfattas i språklagens 11-13 §§.

Beträffande 37 §, som berör undervisningsspråket, bör den anmärkningen göras, att dess 2 mom., vilket innehåller stadgande om undervisningsspråket i statens lärdomsskolor, 3 mom., i vilket ingår stadgande om inskränkning av undervisningen i finska språket i folkskolor, samt 4 mom., i vilket återfinnes stadgande om inrättande av privatskola, knappast äro nödvändiga, enär enligt 11 § 3 mom. punkt 6 samt 13 § 1 mom. punkt 2 lagstiftningen angående undervisningsväsendet, blott med de undantag, vilka nämnas i 11 § 3 mom. punkt 6, överföres till landskapets kompetens.

På grund härav ankommer det på landskapet att bestämma undervisnings-språket i alla landskapets skolor. Sagda 37 § 3 mom., som motsvarar 2 § 2 mom. i garantilagen, komme sålunda i själva verket att innehålla en inskränkning av landskapets lagstiftningsbehörighet, ty då det stadgar, att undervisning i finska språket icke får meddelas i folkskola, som underhålles eller åtnjuter understöd av staten eller kommun, ifall icke vederbörande kommun giver sitt samtycke därtill, förhindrade detta stiftandet av en sådan landskapslag, i vilken undervisning i finska språket förbjödes också i det fall att kommun därtill samtyckte. Stadgandet överginge alltså från att vara ett skyddsstadgande för svenska språket till att utgöra ett slags skydd för finska språket. Intoges stadgandet dock i lagen, borde det avfattas t.ex. på detta sätt: I landskapslag kan bestämmas att för undervisning i finska i folkskola vederbörande kommuns samtycke bör inhämtas. - Vad beträffar paragrafens 4 mom., skulle dess betydelse, då lagstiftningen angående undervisningsväsendet övergår på landskapet, inskränka sig till, att det hindrade stiftandet av en sådan landskapslag, i vilken inrättandet av privatskolor i landskapet helt förbjödes. Det finnes dock knappast skäl att i lagen intaga ett förbud för det fall, att landstinget på sagda sätt missbrukade sin lagstiftningsbehörighet.

#### L A G

angående ändring av lagen om utövande av lösningsrätt vid försäljning av fastighet i landskapet Åland.

De förändringar, som föreslagits beträffande lagen, bero å ena sidan på stadgandena angående åländsk hembygdsrätt, vilka man föreslagit att skulle intagas i den nya självstyrelselagen, samt å andra sidan på stadgandena i den föreslagna självstyrelselagens 5 §, vilka angår förutsättningarna för begagnande av lösningsrätt samt bestämmande av löseskillning och vilka innebära ändring av den nuvarande lagen.

Innehållet i stadgandena i 1 och 6 §§ beror på huru stadgandena angående hembygdsrätt och angående i den nya självstyrelselagens 5 § nämnda frågor i sagda lag utformas, och det må därför i anledning av ifrågavarande paragraf hänvisas till det, som ovan yttrats om lagförslagets 3-5 §§. Här bör därjämte påpekas, att samtidigt som det i ifrågavarande lags 1 § såsom inlösen underkastade överlåtelse nämnes köp, byte och gåva, i lagens 4 § 4 mom. blott sådan överlåtelse, som till sin natur är köp, blivit beaktad.

I 4 § 3 mom. finnes ett stadgande om återbetalning av en del av köpeskillningen i det fall, att den av rätten fastställda löseskillningen



är mindre än det pris köparen betalat för fastigheten. En sådan reglering, att en åländsk säljare komme att gå sin äganderätt till den försålda fastigheten förlustig till lägre pris än det han enligt köpebrevet varit villig att avstå fastigheten för, vore orättvis gentemot säljaren. Följden av, att domstol fastställer löseskillingen lägre än köpeskillingen, borde helt naturligt vara, att köpet, om säljaren det fordrade, återfinge, varvid vardera avtalskontrahenten återfinge sin egen dom. Den princip om köpets orygglighet, som i jordabalkens 5 kap. 5 § beträffande bördslösen funnit uttryck, kan icke analogt tillämpas, då fråga är om inlösen, som grundar sig på självstyrelselagen. Vad åter köparen beträffar, vore det icke ur hans synpunkt tillfredsställande, att han komme att som en vanlig personlig skuld av säljaren återkräva den köpeskillning han betalat. Man borde bevilja honom panträtt, som gällde med förmånsrätt från dagen för köpslutet, i den försålda och på grund av ett dylikt avgörande rörande löseskillingen till säljaren återgående fastigheten, för den händelse han betalat säljaren köpeskillingen, eller åtminstone retentionsrätt till fastigheten, till dess priset blivit återburet till honom.

Ordalydelsen av ifrågavarande moment, enligt vilket löseskillingen förutsättes vara mindre än det "pris köparen erlagt" och såsom återbäringens belopp borde anses "skillnaden mellan dem", synes tyda på, att man vid stadgandets avfattande beaktat blott ett sådant fall, att köparen betalat hela köpeskillingen kontant. Har priset icke betalats kontant uppstår frågan, huruvida säljaren i enlighet med 11 kap. 2 § jordabalken har panträtt i fastigheten för ogulden köpeskillning, ehuru överlåtelsen är underkastad inlösningensstadgandet. Av det, som sagts i 4 § 4 mom. framgår, att inteckning i fastighet på Åland, vilken blivit såld till någon, som icke kan visa sig äga rätt att enligt självstyrelselagen köpa den, icke kan beviljas, förrän den i 2 § 1 mom. nämnda tiden för anmälan om lösningsanspråk tilländagått. Då i detta stadgande dock endast beviljande av inteckning för "den nya ägaren" förbjödes, begränsar det icke säljare enligt lag tillkommande panträtt för ogulden köpeskillning och inteckning av densamma. Denna säljarens panträtt är gällande även gentemot den, som inlöser fastigheten. Då enligt den ståndpunkt, som i lagförslaget intagits, anspråk i enlighet med den ursprungliga köpeskillingen icke borde kunna göras gällande mot den, som inlöst fastighet, om löseskillingen medelst domstols avgörande fastställes lägre än köpeskillingen, vore det, försåvitt icke hävande av köpet tillätes, nödvändigt att i lagen intaga ett allmänt stadgande därom, att fastställande av löseskillingen till lägre belopp än köpeskillingen föranleder att också köpeskillingen förändrades så, att den motsvarade köpeskil-

lingen. Men ett sådant stadgande är obehövt, om man i enlighet med det ovan anförda förklarar att köpet skall återgå, då löseskillingen fastställs lägre än köpeskillingen.

De anmärkningar, som ovan gjorts beträffande 4 § 3 mom., beröra till vissa delar på motsvarande sätt också den föreslagna självstyrelselagens 5 §, sådan dess ordalydelse är i regeringens proposition.

---

I vårt utlåtande hava de stadganden i självstyrelselagen, vilka hava företrädesvis internationell betydelse eller angå värnplikt, icke underkastats granskning.

Vid lagförslagets formella sida, som uppenbarligen vore i behov av förbättring, hava vi - uteslutande med beaktande av lagförslagets finskspråkiga text - fäst avseende huvudsakligen blott, då anmärkningen samtidigt har kunnat hava saklig betydelse eller då dess framställande annars lätt kunnat sammanfogas med en saklig anmärkning.

---

Helsingfors den 15 april 1947.

Aleksis Ekholm.

Y.J. Hakulinen.